

"Nog geen knoop van mijn gulp voor den Winterhulp"
 anoniem spotgedichtje uit de oorlogsjaren

Vanaf 12 mei 1940 was de gemeente Hilvarenbeek bezet gebied. Het wemelde aanvankelijk van de Duitse troepen. Maar allengs verdween de Wehrmacht uit het dorpsbeeld. De Duitse aanwezigheid bleef echter overal voelbaar. De bedoeling van de bezetter ging namelijk veel verder dan een strikt militaire aanwezigheid. De Duitsers wilden ons land "gelijkschakelen". Dat wil zeggen: het land een nationaal-socialistische structuur geven om het dan geleidelijk te doen opgaan in een "Groot-Germaans Rijk".

In dit artikel wil ik twee voorbeelden van gelijkenschakeling, zoals ze in de gemeente Hilvarenbeek zijn geprobeerd, behandelen.

De Winterhulp

Nederland bezat voor de oorlog een uitgebreide sociale wetgeving. Daarnaast waren vele particuliere organisaties werkzaam die zich bezighielden met het verstrekken van, dikwijls broodnodige, aanvullende hulp. In de ogen van Rijkscommissaris Seys-Inquart waren deze organisaties uit de tijd, omdat ze "verzuimd" waren. In de Nazi-filosofie pasten alleen verenigingen die uitgingen van het nationaal-socialisme (1).

In Duitsland opereerde de charitatieve organisatie "Winterhilfswerk". Seys-Inquart besloot tot het oprichten van een Nederlandse pendant: de Winterhulp Nederland. De naam was praktisch een vertaling. Niemand kon er dus aan twijfelen dat hier een nationaal-socialistische mantelorganisatie werd opgericht. Winterhulp Nederland ging van start onder het motto: "Voor het volk, door het volk".

Op 29 oktober 1940 kreeg de gemeente Hilvarenbeek een brief waarin zij in kennis werd gesteld van het decreet van de Rijkscommissaris, waarbij de Winterhulp Nederland werd opgericht. De burgemeester J.C. de Rooy, werd verzocht als leider op te treden (2). De Heer de Rooy nam deze rol op zich en stuurde op 12 november een uitnodiging aan een aantal vooraanstaande gemeentenaren om op 13 november in het gemeentehuis aanwezig te zijn bij de oprichtingsvergadering van de "plaatselijke werkgemeenschap" (3). Alle notabelen gaven gehoor aan het verzoek van de burgemeester. Op de vergadering werd een "Voorlopige Plaatselijke Werkgemeenschap der Winterhulp Nederland" gevormd. Lid daarvan waren o.m. burgemeester J.C. de Rooy, deken H.C. van de Kamp, pastoor Dr. P.C. de Brouwer en dominee J.A.R. Terlet (4). De leden richtten zich met een oproep tot de bevolking om zich aan te melden als medewerker van de nieuwe organisatie. Er werd op gewezen dat de Winterhulp werkte ten behoeve van het gehele volk. Daarom waren personen uit alle geleidingen van het volk welkom als collectant. De organisatie moest geld inzamelen onder de bevolking en dat verdelen onder de mensen die dat echt nodig hadden (5). Maar collectanten waren moeilijker te vinden dan men dacht. Door echter een beroep te doen op leden van de Nederlandse Unie en Nationaal Front, kreeg men toch een voldoende aantal medewerkers bijeen (6).

Op 4 december was de opbrengst van de eerste aktie bekend: f 371,51 (7). Ter vergelijking: de opbrengst van de collecte van het Nationaal Hulpcomité bracht in juni 1940 f 1356 op (8).

De opbrengst van deze eerste collecte mag men gerust hoog noemen in vergelijking met latere inzamelingsakties. Ook het vinden van collectanten werd steeds moeilijker.

Zo kon men in Esbeek bij de tweede collecte in december 1940 niet genoeg medewerkers vinden om huis aan huis geld op te halen. Men besloot derhalve om aan de kerkdeur te collecteren (9). De eindopbrengst bedroeg in de gehele gemeente f 151,72 (10). Toch deed de Winterhulp wel iets terug. De gelden uit de gemeente Hilvarenbeek werden landelijk ingezameld en uit het aldus gevormde fonds werden uitkeringen verstrekt. Zo ontving de plaatselijke directeur van de Winterhulp, burgemeester de Rooy, op 1 februari 1941, f 415 in waardebonnen om te verdelen onder de behoeftigen in de gemeente (11).

Maar dat leidde niet tot een werkelijk succes van de Winterhulp in Hilvarenbeek. Zelfs een uitgebreid propagandaoffensief in de eveneens gelijkgeschakelde pers vermocht niet de dalende collectieopbrengsten te laten stijgen. Zo verscheen in de regionale Tilburgsche Courant van 27 februari 1941 een artikel van een halve pagina over het doel van de Winterhulp, een klein artikel, een omrande oproep tot geven, en een grote advertentie!

Na enkele maanden van aktievoeren waren er geen collectanten meer te vinden. De burgemeester loste dit op door leden van de luchtbeschermingsdienst te verplichten tot collecteren. Andere medewerkers vond de burgemeester in leden van de Nederlandsche Arbeidsdienst. (Dit waren tewerkgestelde jongeren uit het kamp "Bunthorst" dat binnen het terrein van de huidige Beekse Bergen lag.) (12)

De Winterhulp Nederland leidde de gehele bezettingstijd een kwijnend bestaan. Naast collecteren, probeerde men ook met loterijen en een kermis geld in te zamelen (13). In maart 1944 bedroeg de opbrengst van de collecte in Hilvarenbeek nog f 38,78 (14).

Waarin lagen nu de oorzaken van het mislukken van de Winterhulp? Propaganda werd er genoeg gemaakt. Er zaten aanzienlijke personen in het comité van aanbeveling. Bij de collectes werden er leuke speldjes verstrekt. Van meet af aan had de bevolking de bedoeling beter door dan vele notabelen:

- De naam Winterhulp was een letterlijke vertaling van denationaal-socialistische organisatie "Winterhilfswerk".
- Ze was opgericht door het symbool van de Duitse bezetting in Nederland, Rijkscommissaris Seys-Inquart.
- In de leiding van Winterhulp Nederland zaten verscheidene N.S.B.-ers en pro-Duitse elementen (15).
- Bij de bevolking heerste bovendien de mening dat de fondsen regelrecht naar Duitsland verdwenen. Hetgeen overigens niet het geval was.

Dit alles leidde tot het echec van de Winterhulp. Maar bovendien vatte bij de Duitsers de mening post, dat de Nederlandse bevolking niet tot het nationaal-socialisme gewonnen kon worden.

Noten:

1. L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. deel 4. Den Haag, 1972, pag. 682.
2. Gemeente Archief Hilvarenbeek, 373, periode okt. 1940 t.m. febr. 1941.
3. idem
4. Nieuwe Tilburgsche Courant, 20 nov. 1940, blad 2
5. G. H. 373, periode okt. 1940 t.m. febr. 1941
- 6.7. idem
8. C.C.J. van Kemenade, Hilvarenbeek in de meidagen van 1940 uit: Hildewarenbeke, Hilvarenbeek 1981.
9. G. H. 373, periode 1940 t.m. febr. 1941
10. 11. idem
12. G.H. 377 periode maart 1943 t.m. maart 1944
13. N.T.C. 24 juni 1941 p.3
14. G.H. 377
15. L. de Jong, deel 4 pa. 849-850